

Синкретичні символи у традиційному весільному обряді українців і китайців

Обряди й ритуали є об'єктами дослідження етнолінгвістики, комплексної дисципліни, яка сформувалася на межі мовознавства, етнології, культурології, психолінгвістики і яка має спільний з ними об'єкт вивчення – мову, ритуали, вірування, фольклор, міфологію й т. ін. У мовознавстві початку ХХІ ст. виразною є тенденція до інтеграції етнолінгвістики з лінгвокультурологією [1, с. 3]; актуальними є й проблеми взаємодії етнолінгвістики та фольклору [2, с. 37-47].

Про широке й вузьке значення терміна «етнолінгвістика» писав фундатор Московської етнолінгвістичної школи М. Толстой, який був зорієнтований на широке тлумачення цієї дисципліни. Об'єктом етнолінгвістики в широкому значенні стає не тільки мова, а «мова культури» в різних способах формального вираження, зокрема слові, предметі, дії, зображенні тощо [3, с. 163]. При цьому етнолінгвістика не конкурує із зазначеними науками, не витісняє їх, а є самостійною, межує з ними, послуговується комплексними методами [4, с. 39-40].

Етнолінгвістика в Україні переживає процес свого становлення [5, с. 117], однак уже є багато цікавих і корисних вітчизняних досліджень. Варто назвати дослідження Л. Артюх, Я. Вокалюка, Н. Гаврилюк, В. Жайворонка, Ю. Карпенка, В. Конобродської, Ю. Мосенкіса, Н. Слухай, В. Таранця, Н. Хобзей та інших учених. Сучасний ізоморфізм мови та культури був суттєвим і важливим у дослідженні О. Тищенко, що дало змогу авторові зробити прогноз стосовно найближчої перспективи розвитку національної етнолінгвістики. Перш за все, на думку науковця, у майбутньому треба звернути увагу на вивчення ідіоетнічного й універсального в мові та культурі (про це ж ідеться у роботах О. Микитенко, О. Белової [6, с. 90-98; 7, с. 30-39]); а по-друге, актуальними будуть дослідження співвідношення між культурною мотивацією, етнографічним планом та специфікою вияву символічних і лексичних архетипів.

Про проблеми і завдання української етнолінгвістики у наш час писала В. Конобродська [8]. Автор вказує на багатогранність та різноаспектність проблем, визначає предмет сучасної етнолінгвістики, окреслює коло актуальних завдань науки, одним з яких є системне вивчення традиційної духовної та матеріальної української культури [8, с. 114].

Важливим і актуальним в межах етнолінгвістики є вивчення системи символів того чи іншого народу в плані діахронії та синхронії, тому що кожний із нас – в'язень конкретного часу в історії людства. Предки залишили нам як матерію свого життя духовний скарб, закодований у системі символів, що також мають історичні межі. Наша свідомість здатна «оживити» вічні духовні цінності, що накопичувалися протягом століть, за умови, що нами «розкрита таємниця системи сигналів, доступних нашому

розумінню, і ми, подібно до Орфея, навчимося давати свободу власній пісні. Адже упорядкування знаків, азбука символів та ритуалів визначає рівень цивілізації»[9, с. 120].

Отже, національна символіка була матеріальним (через жести, рухи, дії, предмети, слова, тексти) вираженням духовного і ментального надбання. Кожне покоління людей щось додавало зі свого власного досвіду доосмислення символіки, і у такий спосіб відбувалися нашарування в семантиці символів. Щось із знань втрачалося, і зараз, очевидно, можна говорити про численні трансформації у розумінні й тлумаченні кожного символу.

Система символів – це спосіб кодування та збереження знань про навколишній світ архаїчною свідомістю людини; своїм корінням символи сягають «часів формування мови та мислення...», а духовні, ментальні ознаки кожного етносу виражені в мові і фольклорі як творчості [10, с. 5].

Дослідивши походження поняття числа, В. Таранець зазначає: «виявлені на великій території Європи і Азії факти примінення людиною кількісних сукупностей у період пізнього палеоліту свідчать про єдині шляхи пізнання нею дійсності і розвитку її мислення» [11, с. 19].

Отже, незважаючи на те, що китайська й індоєвропейська прадавні культури (частиною останньої є слов'янська, зокрема й українська) формувалися незалежно одна від одної, у традиційному весільному обряді китайців і українців є спільні риси, а також спільні синкретичні символи.

По-перше, в Китаї у кожній народності й окремій провінції існують певні особливості в проведенні весільного обряду. Навіть у представників основної національності Китаю – *хань*, які проживають у різних провінціях, на півночі або на півдні, весілля буде різним [12]. В Україні теж є розбіжності у весільній обрядовості, що зумовлені регіональними особливостями.

Традиційний весільний обряд в українців і китайців пов'язаний з переходом хлопця і дівчини в інший стан і статус, що у давнину асоціювався із символічною смертю й обов'язковим відродженням. Такий перехід вважався небезпечним, а наречений і наречена потребували захисту. Першим у весільному обряді був ритуал сватання. В китайській традиції свати з боку нареченого перш за все отримували якомога більше інформації про наречену, щоб на основі астрологічного прогнозу визначитися, чи буде шлюб щасливим, а потім повідомляли про найкращий день для весілля [13].

В українському обряді згоду на шлюб символізує хліб, яким обмінювались свати і батьки нареченої. Обов'язковим був викуп нареченої та обмін подарунками між родинами. Викуп нареченої в китайській традиції складався з грошей, весільних тортів, цукерок, вина, курки, традиційного чаю «Дракон» і «Фенікс». Чай – символ спокою і досконалості. Дракон і фенікс як казковий птах – символи чоловічого і жіночого начала на китайському весіллі. На Сході дракон символізує мудрість, велич, могутність. Китайські дракони-лун уособлюють чоловіче

начало – ян, світлу силу. В європейській традиції дракон (змій) – міфологічний персонаж, неоднозначний за подобою і характером. У щедрівках Змій виступає як добрий геній молоді та посередник у женихальних справах. На матеріалі казок були встановлені різні типи змій, серед яких є змій як символ чоловічого запліднюючого начала [14, с. 193].

Фенікс – казковий птах, має символічне значення відродження й безсмертя. Античні автори, Геродот, Овідій та інші вважали, що фенікс живе більше тисячі років, потім спалює себе на алтарному вогнищі. Через три доби з попелу відроджується новий фенікс. У християнській традиції фенікс набуває значення Воскресіння Христа. В Китаї фенікс є символом Ян та Ін. Самець («*фен*») набув значення Ян, тобто сонячного світла; самка («*хуан*») є втіленням жіночого начала, що пов'язано з місячним світлом. Дракон і фенікс в Китаї – це символи імператора й імператриці (порівняйте: *в українців наречені – князь і княгиня*), а також імператорської влади [15, с.708-709].

Китайська наречена дарувала одяг для членів родини нареченого. Українська наречена шила й вишивала молодому сорочку. У міфологічній свідомості предків одяг не тільки зігривав тіло, він «і був самим тілом, символічним тілом, тілом на рівні культури»; одяг ніби «замикав» апотропеями горлової та манжетної вишивки від магічного проникнення [16, с. 140-141].

У весільному обряді чітко простежується тенденція до надмірної кількості одягу. У деяких регіонах України молоду одягали в кілька комплектів одягу. Ідея надмірної одягнутості простежується в багатьох варіантах українського весілля, коли молоді одягали верхній зимовий одяг незалежно від пори року, цей одяг не знімали й в оселі. Молодий навіть не скидав головного убору. «Сучасний весільний обряд, імовірно, підхопив ідею «надмірності» в одязі молодої, що передано в бажаній пишноті та складності весільної сукні і доповнено фатою та різними аксесуарами. У ХХ ст. модними в одязі молодої і молодого стали рукавички, які є одягом зимовим» [там само, с.154-155]. Тема надмірної одягнутості проявляється й у традиції готувати у посаг дівчині велику кількість сорочок: 50 сорочок було достатньо для визнання дівчини багатою; 20 – означали молоду середнього достатку; 10 свідчили про її бідність. Окрім символу багатства, одяг мав символічне значення репрезентації готовності «тіла» до соціальних змін, до переходу в фазу репродуктивної активності [16, с. 156].

У традиційному весільному обряді китайська наречена одягала халат червоного кольору, розшитий стразами, прикрашений перлинами, обов'язково з вишитими драконом і феніксом, які символізували молодят, чоловіче та жіноче начало. Такий халат був сімейною реліквією, що зберігали й після весілля. Голову нареченої прикрашала своєрідна червона корона з пташиним пір'ям, медальйонами, помпонами й бусами. Протягом весілля китайська наречена теж демонструвала надмірність одягу: вона, як

мінімум, тричі змінювала вбрання. Спочатку це була біла сукня, потім – рожева або жовтогаряча, третя – традиційна червона.

У дім нареченого китайську молоду несли у червоному паланкіні, який обсипали рисом, бобами, мідними грошима, що символізувало багатство, плідність і процвітання молодої родини. В українському весіллі є такий самий акціональний символ: молодих обсипають житом, пшеницею, цукерками та грошима.

Молода – представник чужої родини, отже, у весільному обряді українців і китайців є такий акціональний символ: щоб «очистити» наречену, її переносили через вогнище, яке розпалювали у дворі родини нареченого, куди везли дівчину. В сучасній китайській традиції замість вогнища очищуючу функцію виконує червоний килимок, який стелять перед входом у дім, або молода переступала через розпечену сковороду [17].

Символічного значення на весіллі набувала й зачіска нареченої, яку змінювали у китайській і українській традиції перед вінчанням. Молодому одягали шапку, що символізувало його перехід у стан дорослого чоловіка, яку він не знімав протягом весілля.

У традиційному весільному обряді обличчя молодої закривали фатою, серпанком або вуаллю, що означало символічну смерть у стані дівчини і відродження у стані жінки [18, 213-215].

Отже, спільні значення синкретичних символів у китайському й українському весільному обряді свідчать про те, що, по-перше, прадавній міфологічний тип мислення формувався у далеких предків аналогічним шляхом, по-друге, це зумовило й певні аналогії у світорозумінні не тільки індоєвропейців, а й слов'ян і китайців.

Література:

1. Мусієнко В. П. Методологічні проблеми моделювання картини світу / В. П. Мусієнко // Актуальні проблеми менталінгвістики : зб. ст. за матеріалами ІУ Міжнар. наук. конф. - Черкаси, 2005. - С. 3-5.
2. Толстая С. М. Этнолингвистика и фольклор / С. М. Толстая // Наука о фольклоре сегодня: междисциплинарные взаи-модействия : к 70-летнему юбилею Федора Мартиновича Селиванова : тез. Междунар. науч. конф. (Москва, 29-31 октября 1997 г.). - Москва : Диалог МГУ, 1997. - С. 37-38.
3. Селиванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селиванова. - Полтава : Довкілля-К, 2010. - 844 с.
4. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. - Москва : Индрик, 1995. - 512 с. - (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).
5. Українська фольклористика : словник-довідник / уклад. і заг. ред. М. Чернопиского. - Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. - 448 с.
6. Микитенко О. О. Між глобалізацією та ідентичністю: акценти сучасної славістики / О. О. Микитенко // Слов'янський збірник : зб. наук. пр. - Одеса, 2008. - Вип. 13. - С. 90-98.

7. Белова О. В. Исследовательский проект «Славянская мифология: итоги и перспективы междисциплинарных исследований» : цели, задачи, проблемы / О. В. Белова // Слов'янський збірник : зб. наук. пр. - Одеса, 2008. - Вип. 13. - С. 30-39.
8. Конобродская В. Л. Украинская этнолингвистика: направления развития, проблемм и задачи / В. Л. Конобродская // Славяноведение. - 2008. - № 4. - С. 104-114.
9. Бенуас Л. Знаки, символы и мифы / Л. Бенуас ; пер. с фр. А. Калантарова. - Москва : ООО «Издательство Астрель» ; ООО «Издательство АСТ», 2004. - 160 с.
10. Українські символи / [М. Дмитренко, Л. Іваннікова, Г. Лозко, Я. Музиченко, О. Шалак] ; за редакцією М. Дмитренка. - К. : Ред. часопису «Народознавство», 1994. - 140 с.
11. Таранець В. Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоєвропейської прамови) / В. Г. Таранець. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - Одеса : Астропринт, 1999. - 116 с.
12. http://www.cvadbu.ru/article_11.html
13. svadbavo.ru/journal/podgotovka-k-svadbe/traditsii/kitaya
14. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович ; передмова В. Шевчука. - Вид. 2-е, стер. - К. : Либідь, 2005. - 664 с. : іл.
15. Турскова Т. А. Новый справочник символов и знаков / Т. А. Турскова. - Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. - 800 с.
16. Маєрчик М. Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу : монографія / М. Маєрчик. - К. : Критика, 2011. - 326 с.
17. www.epochtimes.com.ua > EpochTimes.com.ua/ru > Культура Китая
18. Яковлева О. В. Обрядовий дискурс у системі національної лінгвоментальності: монографія / О. В. Яковлева.- Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2014. - 396 с.